

gres u Ljubljani (1913.), nazirući u njemu utiranje puta ideji o narodnom jedinstvu Hrvata, Slovenaca i Srba.

U poglavlju o Stadlerovu djelovanju u vrijeme I. svjetskog rata također nalazimo niz novih podataka (779–820) Stadler se u svojim političkim koncepcijama više nije mogao oslanjati na velikoaustrijski krug, jer su vodeći austrijski političari nakon ubojstva nadvojvode Franje Ferdinanda »jugoslavensku iredentu« shvatili kao puno veću opasnost od Mađara, pa su subdualizam prepostavili trijalističkom modelu državnog preustroja. To je, ustvrdio je autor, označilo krah Stadlerovih političkih planova, jer je on odbacivao mogućnost ujedinjenja Bosne i Hercegovine s Hrvatskom u okviru zemalja krune sv. Stjepana. Istupio je i protiv Svibanjske deklaracije južnoslavenskog kluba u Carevinskom vijeću iz 1917., zahtijevajući da se ujedinjenje Bosne i Hercegovine s Hrvatskom provede na temelju hrvatskoga državnog prava, a ne narodnog načela.

U zaključku disertacije autor sažeto ocjenjuje tridesetšestogodišnje političko djelovanje nadbiskupa Stadlera u Bosni i Hercegovini (pogl. XVI., str. 820–827), koje je bilo izuzetnog opsega i značenja za Hrvate u Bosni i Hercegovini, unatoč ograničenjima koja mu je nametala šira državna i međudržavna politika.

U prilogu disertacije (pogl. XVII., str. 827–873) autor je uvrstio prevedene izvorne dokumente: promemoriju pape Lava XIII. caru Franji Josipu I. (lipanj 1880.), u kojoj je papa po prvi put detaljno iznio osnove svoje istočne crkvene politike, napose crkvenog sjedinjenja; memorandum odjelnog predstojnika u Zemaljskoj vladi u Sarajevu dr. Kuha o nadbiskupu Stadleru (1903.); spomenicu Pietra Bastiena papi Benediktu XV. o uzrocima sukoba nadbiskupa Stadlera s franjevcima i HNZ-om (1914.); apel nadbiskupa Stadlera papi Benediktu XV. za neutralnost Italije u svjetskom sukobu (1915.); zabilješke posljednjega zajedničkog ministra financija baruna Alexandera Spitzmüllera o južnoslavenskom pitanju (studeni 1918.). Navedeni dokumenti ključni su za razumijevanje političkih i crkvenih okolnosti u kojima je živio i djelovao nadbiskup Stadler.

U zaključnoj ocjeni o disertaciji Z. Grijaka valja posebice istaknuti da je utemeljena na opšsežnoj, novoj, dosad neistraženoj građi, te da se iz nje ne stječe samo bitno pouzdaniji uvid o udjelu prvoga vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera u oblikovanju hrvatske politike u Bosni i Hercegovini nakon austro-ugarskog zauzeća tih pokrajina, nego i nove spoznaje o ispreplitanju vanjskih političkih čimbenika na tom području.

Franjo Šanjek

Mirjana Polić-Bobić, *Među križom i polumjesecom. Dubrovačke dojave španjolskome dvoru o Turcima u XVI. stoljeću*, Zagreb (Ljevak) 2000, str. str. 1–255.

Mirjana Polić-Bobić u zanimljivoj studiji *Među križom i polumjesecom. Dubrovačke dojave španjolskome dvoru o Turcima u XVI. stoljeću* u pet poglavlja minuciozno i studiozno poslije kraćeg uvoda (str. 7–9) raspravlja o dosadašnjem proučavanju odnosa Dubrovačke Republike i španjolske krune u XVI. stoljeću (str. 11–23), zatim o naravi tursko-španjolskih odnosa u Sredozemlju (str. 24–37), diplomaciji i tajnoj diplomaciji (str.

38–48), sadržaju izvješća dubrovački diplomata (Što piše u dojavama, str. 49–85) te o predodžbama iz dojava (str. 86–94). Autoričin tekst završava kraćim zaključkom (str. 95–96) iz kojeg je razvidan doprinos cjelokupnog djela poznavanju hrvatske diplomacije u zlatno doba Dubrovačke Republike. Od posebne je važnosti iscrpan sažetak cjelokupne studije profesorice Polić-Bobić (str. 97–113).

Knjiga Mirjane Polić-Bobić znalački je sročena prema načelima znanstvene metodologije. Tekst je protočan, lako razumljiv i širem čitateljstvu, logičan i jasan. Iz svega je razvidno da autorica izvrsno poznaje ne samo domaće hrvatske prilike u svjetlu ondašnje složene dubrovačke politike nego i »zlatno doba« Španjolske u kontekstu opće europske politike i odnosa Zapada prema moćnom Otomanskom Carstvu i njegovoj ekspanzionističkoj politici.

U izvrsnoj uvodnoj raspravi prof. Polić-Bobić opisuje malo poznatu ili posve nepoznatu arhivsku građu, koju podastire znanstvenoj i široj javnosti, ukazujući na važnost i značenje za njezino objavljivanje. Od posebnog je interesa autoričino apostrofiranje najnovijih tendencija u španjolskoj historiografiji. Od izuzetnog je značenja za hrvatske istraživače, povjesničare i politologe, drugo poglavlje uvodne studije u kojem profesorica Polić-Bobić daje iscrpan i studiozan pregled radova renomiranih stranih povjesničara, kao što su Francisco Laiglesia, Luciano Serrano, Fernand Braudel i drugi, koji su selektivno posizali za analognim izvorima ali nisu poznavali niz dokumenata koje je autorica 'iskopala' iz različitih arhiva i sada ih prvi put podastire javnosti.

Podastrtim dokumentima autorica će nesumnjivo iz temelja promijeniti sliku koju je negdašnja jugoslavenska historiografija ispisala o odnosima Dubrovnika i Španjolske bez ikakvog uvida u povijesnu građu pohranjenu u arhivima na Iberskom poluotoku.

Knjiga *Među križom i polumjesecom* Mirjane Polić-Bobić jasno određuje položaj Dubrovnika između Republike sv. Marka (Venecije), Španjolske i Otomanskog Carstva i korištenju tog nezavidnog položaja za probitak i održavanje ravnoteže u tom odnosu prema sebi, što je razvidno iz bogatog *Dossiera* arhiva Simancas, objavljenog u izvornom jeziku i u hrvatskom prijevodu na str. 117–253, u vremenskom rasponu od 1533. do 1592. godine.

U odsjeku o diplomaciji i tajnoj diplomaciji (str. 38–48) autorica vrlo argumentirano raspravlja o ustroju španjolske diplomacije, njezinu djelovanju u doba prvih Habsburgovaca na španjolskom prijestolju, paralelnoj tajnoj diplomaciji, osobito njezinom dijelu zaduženom za istočno Sredozemlje na čijoj se sceni nalazio i Dubrovnik. Vrlo je zanimljivo i iscrpno četvrto poglavlje *Što piše u dojavama?* (str. 49–85) u kojem je iznijet sadržaj dojava španjolskom veleposlanstvu u Veneciji i potkraljevskom dvoru u Napulju, o tretiranoj problematici i dojavljivanjima (npr. o dubrovačkom vlastelinu Marinu Zamanji), o područjima koje su španjolski tajni diplomati pokrivali iz Dubrovnika (Carigrad, Boka kotorska, Hercegnovi, mletačka Dalmacija, uskoci itd.). U potpuno novom svjetlu autorica raspravlja o naseljavanju Turaka u Lici, borbama na Kupi i Dunavu itd.

U razdoblju najrazličitijih povijesnih i 'povijesnih' izdanja, knjiga Mirjane Polić-Bobić uistinu je pomak naprijed u poznavanju hrvatske (dubrovačke) diplomacije u teško vrijeme borbi za očuvanje »reliquia reliquiarum olim incltyi Regni (Croatiae)« i jasan putokaz

mladim istraživačima da usmjere svoja istraživanja prema arhivskoj građi u susjednoj nam Italiji i na Pirinejskom poluotoku.

Na kraju treba pohvaliti i izdavače na besprijekornom i jasnom otisku te brojnim i vrlo korisnim zemljovidima i ilustracijama u boji.

Franjo Šanjek

Lujo Margetić, *Hrvatska i Crkva u srednjem vijeku. Pravnopovijesne i povijesne studije*, izd. Pravni fakultet Sveučilište u Rijeci, Rijeka 2000, str. 1–534.

Knjiga akademika Margetića sadrži 23 studije i znanstvena priloza (str. 21–466), rezultat autorova znanstvenoistraživačkog rada u posljednjih četvrt stoljeća, uz sažetke na stranim jezicima (str. 469–486), iscrpan 'popis literature' (str. 487–506). te kazala osobnih imena i stvari (509–534).

Studije su pravnopovijesnog karaktera, a odnose se na proučavanje hrvatske crkvene, društvene, kulturne i političkopravne povijesti u srednjem vijeku. Margetićeva knjiga podijeljena je na (A) rasprave iz opće problematike, (B) proučavanje uloge Crkve u doba narodnih vladara, (C) članke iz starije povijesti zagrebačke biskupije, (D) rasprave iz hrvatske monasteriologije i (E) priloge diskusiji o različitim spornim pitanjima vezanim uz hrvatsku medievistiku.

U podastiranju javnosti navedenih radova autor polazi od konstatacije da je srednjovjekovna crkvena povijest u Hrvata najuže povezana s ranijom hrvatskom nacionalnom poviješću zbog uskih veza hrvatske države s Apostolskom Stolicom (knez Branimir, kralj Dmitar Zvonimir), ulogom samostana i biskupija u gotovo svim manifestacijama hrvatskoga javnog i privatnog života, stoljetnim djelovanjem Crkve na kulturnoprosvjetnom području (glagoljica) i očuvanju hrvatskoga identiteta u nepovoljnim povijesnopolitičkim okolnostima.

Veliko značenje za daljnja znanstvena istraživanja i povijesna pojašnjenja imat će prva autorova studija pod naslovom *Pravne osnove crkvene desetine na hrvatskim pravnim područjima* (str. 21–49) u kojoj na zanimljiv način pojašnjava postupno uvođenje plaćanja crkvene desetine u Trojednici, ukazujući na stoljetne otpore Hrvata ovoj vrsti crkvenih podavanja.

U drugom dijelu akademik Margetić analizira narativna vrela iz Hrvatske povijesti (*Korčulanski kodeks*, *Dukljaninovo Kraljevstvo Slavena*, *Povijest solinskih i splitskih natpistira* Tome Arhiđakona, *Život bl. Ivana Trogirskog*, i dr.). Tako u prilogu *O nekim vrelima hrvatske povijesti 11. stoljeća* (str. 53–71) autor među ostalim analizira vijesti o osorskom biskupu Gaudenciju (oko 1030.–1042.) iz kojih proizlazi da je u to vrijeme grad Osor priznao hrvatsku vlast. U članku o *Odnosima Petra Krešimira IV. i pape (Aleksandra II.) prema Korčulanskom kodeksu* (str. 73–92) akademik Margetić vrlo argumentirano dokazuje da je vrhovni prvosvećenik priznao hrvatskom kralju vlast nad dalmatinskim gradovima u svojstvu papina vazala, kao što je primio u vazalni odnos Roberta Guiscarda u odnosu na Apuliju i Kalabriju i kao što je nekim francuskim velikašima obećao